

DEMETER CSANÁD

URBANIZÁCIÓS KÍSÉRLETEK SZÉKELYFÖLD ELMARADOTT RÉGIÓIBAN

Város- és falurendezési program

1965 után, Nicolae Ceaușescu hatalomra jutásával elkezdődött annak a közigazgatási és városfejlesztési programnak a kidolgozása, amely rányomta bélyegét az azt követő két évtizedre Romániában. Ennek az alapja a „szisztematizálási terv” volt, amit a pártfőtitkár kezdeményezett az 1970-es években, és amelyet a Román Kommunista Párt (RKP) XI. pártkongresszusán fogadtak el, s ami tulajdonképpen átfogó város- és falurendezési elvként működött. Ez az intézkedés egyrészt egy szocialista jellegű egységes városkép kialakítását akarta létrehozni az ország minden részében, másrészt a városok számát igyekezett megnövelni. Az előzetes tervek szerint az urbánus lakosság számarányának az ezredfordulóra el kellett érnie a 70%-ot, vagyis az ország harmincmillió lakosából huszonegymillió a tervek szerint kénytelen volt a közel 600 város valamelyikében lakni.¹

Mindennek gyökerei 1967 októberéig nyúltak vissza, amikor az RKP Központi Bizottsága elfogadta a Románia területi-közigazgatási szervezetének javítására és a falusi helységek szisztematizálására vonatkozó alapelveket. A területi-közigazgatási átszervezésről rendelkező törvény már meghirdette a kisebb települések felszámolásának, illetve összevonásának programját.

Területi szempontból 1968-tól a 17 tartományt felváltotta az új közigazgatási rendszer, ami Bukaresttel együtt 40 megyét foglalt magában.² Az új megyék létrehozásánál a hivatalos propaganda szerint figyelembe vették a fennálló gazdasági-politikai és földrajzi adottságokat, a lakosság nemzetiségi összetételét (belső és nemzetközi nyomásra) és a hagyományos kulturális kapcsolatokat. Szempontnak számítottak még a különböző helységek fejlődési távlatai, valamint az ország 1971–1980 közötti gazdasági, szociális és kulturális fejlesztésére vonatkozó beruházási javaslatok.³

A végleges közigazgatási átszervezést az alaptörvényben is rögzítették, ennek alapján az 1965-ös alkotmány 15. szakaszát módosították, amely így kimondta, hogy „Románia Szocialista Köztársaság területe közigazgatási-területi egységekre van beosztva: megye, város és község. Románia Szocialista Köztársaság, fővárosa Bukarest municípium, amely kerületekre van osztva. A fontosabb városok municípiumokként (megyejogú városokként)

szervezhető meg.”⁴ Ennek következtében a Maros-Magyar Autonóm Tartomány területe is megszűnt és helyette három székely megye jött létre: Hargita, Kovászna és Maros.

Az 1977-es népszámlálások kimutatásai szerint a három székelyföldi megyében összesen 750 ezer magyar lakott: Hargita megye lakosságának 84%-a, Kovásznának 78%-a, míg Maros megyének 44%-a volt magyar. Minden megye elosztásánál érvényesült a központi hatalom által elrendelt elv, miszerint nem létezhet egyetlen megyében sem 100%-os magyar lakossági arány.

A hivatalos kimutatásokban a városok száma és területi elhelyezkedése 1968 januárja után a következő képet mutatta: 17 megyének 2–3 városa, 12 megyének 4–6 városa, 10 megyének több mint 6 városa volt. Az utóbbi megyékben a városok lélekszáma az összlakosság 42–68%-át tette ki.⁵ A vizsgált három megye az első kategóriába tartozott, vagyis alig rendelkezett megfelelő számú ipari és városi településsel.

A megyeszékhely megválasztásánál a legfontosabb kritériumok között szerepelt, hogy könnyen elérhető legyen a megye bármely pontjáról. Ehhez figyelembe kellett venni a közlekedési hálózatot. A központnak rendelkeznie kellett megfelelő intézményekkel, amelyek képesek ellátni a megye vezetését. Ilyen intézmények voltak a kórházak, iskolák, színházak és a gazdasági vállalatok. Általában a megye központjában lévő nagyobb várost választották ki erre a célra, ezt legtöbbször municípiumi rangra emelték.⁶ A megyeszékhely megválasztását nem sikerült minden esetben zökkenőmentesen lebonyolítani. Erre példa Hargita megye.⁷

A megyei rangú városok szerepét a következőképpen szabályozták: „a municípiumoknak saját tervük és költségvetésük lesz, nagy hatáskörrel bírnak az állami és közösségi ügyek vezetésében a gazdasági, szociális, kulturális és városrendezési-gazdálkodási problémák megoldásában. A városok vezető szervei alá lesznek rendelve a megyei vezető szervezeteknek. Kivételt képez Bukarest, amely közvetlen kapcsolatban áll a központi vezetőséggel. Ennek az elvnek megfelelően 187 városból 31 várost emeltek municípiumi rangra.”⁸

Az új közigazgatási törvény megváltoztatta a helyi tanácsok végrehajtó bizottságainak megszervezését is, hiszen az egyes szakigazgatási ágak megszűntek, helyüket a központi ellenőrzéshez tartozó szervek és a Végrehajtó Bizottságok vették át. Ez egy kettős alárendeltséget vont maga után.⁹

Területük szempontjából a következőképpen csoportosították a megyéket: ötezer km²-ig 10 megye, 5–7 ezer km² között 19, hétezer km² felett pedig 10 megye volt számon tartva.¹⁰ Ezt a differenciálódást a földrajzi és természeti jellegű tényezők alapján állapították meg. Figyelembe vették a közlekedési utak helyzetét, amelyek a megyék területén lévő települések között fennálló hagyományos kapcsolatokat határozták meg. A népességi mutatók megyén-

ként a következő képet adták: 350 ezer lakosig 8, 350–550 ezer lakos között 21, míg 550 ezer lakoson felül 10 megye jött létre.¹¹

„Románia területi-közigazgatási megszerzésének javítása”, ahogy a korban nevezték, jelentette az első lépést az ország iparosításának és urbanizálódásának megvalósításában. Ettől kezdve az egyik leglátványosabb és leggyorsabb modernizálás valósult meg Székelyföldön.¹²

A hatvanas évektől kezdve, a hivatalos tervek szerint, azok a települések válhattak urbánussá, ahol a lakosság több mint fele az iparban dolgozott, nem a mezőgazdaságban. Romániában, ebben az időszakban, a városi rang nem feltételezett egy alsó népességhatárt, mint a legtöbb európai országban. A törvény szerint azok a népesebb központok érhatték el ezt a szintet, amelyek politikai-gazdasági szerepkörrel, ipari, kereskedelmi és társadalmi-kulturális potenciállal rendelkeztek.¹³ Ehhez még hozzácsatlódozott az a kritérium, hogy gazdasági és szervező hatást kellett gyakorolniuk a környező területekre. A lakosság számának növekedése három úton valósulhatott meg: a városi népesség természetes szaporulata, a bevándorlás, illetve az ország közigazgatási beosztásában bekövetkezett változások által.¹⁴ Ennek alapján a település városi státuszát kétféle módon lehetett elnyerni: egyrészt a falusi települések várossá nyilvánításával, másrészt a beköltözésekkel. A települések lakosságának növelésére Kovászna megyében 1971-ben kidolgozták az erre vonatkozó központi terveket (1. táblázat).¹⁵

1. táblázat

Kovászna megye városainak lélekszámbeli változása (1968–1980)

Városok	1968	1980
1. Sepsiszentgyörgy	23 000	36 000–40 000
2. Kézdivásárhely	12 000	18 000
3. Barót	9000	12 000
4. Kovászna	8000	12 000
5. Bodzaforduló (1970)	3200	8000–8300

Forrás: Megyei Tükör, 1971. november 30.

A helyi sajtóban közzétett adatok pontosan meghatározták, hogy a nyolcvanas évekre a két megye kisvárosainak mekkora lélekszámot kell elérniük. Ez legtöbbször megduplázta, megháromszorozta az addigi lakosságszámot.

A hatvanas évek végén, hetvenes évek elején székelyföldi látogatásai alkalmával a pártfőtitkár személyesen is ígéretet tett a beruházások elkezdésére, ebből a szempontból érdemes elolvasnunk az 1968-ban elhangzott csíkszeredai beszédét: „A székelység lakta helységek, Románia más helységeihez hasonlóan a legelmaradottabbak voltak az ipari fejlődés szempontjából. A szocializmus éveiben bizonyos eredményeket értünk el e tekintetben, de

becsületesen meg kell mondanunk, hogy még nem sok történt ebben a tekintetben. A jelenlegi ötéves terv keretében a Székelyföldön – tehát az önkormányzatok városában és megyéjében is – tíz új vállalat épül, aminek eredményeként gyökeresen megváltozik majd a székelyek élete, a gazdasági és szociális tevékenység általános színvonala az országnak ebben a részében. A székelyek lakta vidékek iparosítása pártunk szocialista iparosítási politikájának helyességét fejezi ki, s ugyanakkor tanúbizonysága a Román Kommunista Párt folytatta nemzetiségi politika helyességének. Mi úgy véljük, hogy nem létezhet igazi jogegyenlőség, nem tekinthető a nemzetiségi kérdés megoldottnak, amíg nem biztosítjuk az anyagi feltételeket – az iparosítást, a mezőgazdaság fejlesztését, a tudomány és kultúra virágzását.”¹⁶

A fenti idézet a nemzetiségi kérdések megoldását a beruházások és az urbanizáció megvalósításának sikerességéhez köti, hiszen egy szocialista országban nem léteznek nemzeti kisebbségek, hanem mindenki egyformán a „haza korszerűsítésén dolgozik”.

A székelyföldi kisvárosok fejlesztése érdekében a környező falvakat a központi székhelyekhez csatolták, ezáltal is hangsúlyozva annak közigazgatási szerepét. Így például Csíkszeredához csatolták Kormost, Csobotfalvát, Csíksomlyót és Csíktapolcát, Székelyudvarhelyhez Betlenfalvát és Kadicsfalvát, Kézdivásárhelyhez Oroszfalut. A helyi sajtóban a várossá válást és az urbanizálódást pozitívan értékelték az érintettek, hiszen ez munka- és karrierlehetőséget jelentett.

„A barótiakat általában lokálpatriotizmussal szokták vádolni. Az én fejemhez is éppen elégszer vágta ezt a jelzőt. De nem baj, hogy így van. Mert valljuk be, most utólag – néhány nagyon lelkes lokálpatrióta barótinak köszönhető, hogy Barót most már nemcsak a füleiek szavajárásában, hanem a földrajzkönyvekben is város. Teljesült végre a barótiak vágya. Hiába csúfolják őket egy »Ez a falu város« feliratú városszéli táblával, hiába vont a kétségbe Barabás Pista barátom az *Előre* egyik legutóbbi számában megjelent, Kézdivásárhelyről szóló riportjában Barót helység város-létjogosultságát, mert bizony város az. S bárki ellátogat oda, láthatja, hogy megmozdult itt valami. Sepsiszentgyörgyről jövet már aszfaltozott úton juthat be Barótra, s mindjárt balra ott van a helyi ipari vállalat vulkanizáló részlege, amely az utóbbi években komoly üzemeckévé fejlődött, s a tervek szerint a közeljövőben akár le is választhatjuk majd azt a kicsinyítő képzőt. A központban hozzákezdtek egy emeletes kereskedelmi komplexum építésének, a bányásznegyedben befejezés előtt áll a 6. lakótömb, másik kettőnek most ássák az alapját. Kicsit tovább az új, tizenhat tantermes iskola készletti megállásra a nézelődöt. Mert szép, nagyon szép lesz ez az épület. Köpec felé, a város szélén áll a kórház, mintegy két éve adták át az új szülőotthont (ezt is a baróti lokálpatriotizmus építette), s arról is szó volt, hogy ebben az évben még tovább bővítik az egészségügyi hálózatot. [...] A város másik oldalán terül el

a tejfeldolgozó üzem, amelyet nem rég szereltek föl új gépekkel, amelynek híre még az óceánon túlra is eljutott, hogy az európaiak mellett az ausztrálok, no meg az amerikaiak is szívesen fogyasztják az itt készült trappista-sajtot.”¹⁷

A fenti idézet is jól mutatja, hogy a kisebb települések között is jelentős harc folyt a beruházások elnyeréséért, hiszen amelyik település előre tudott lépni a ranglétrán, az jelentős anyagi beruházásban részesült. A fejlesztésekben nagyon nagy szerepet játszott azoknak a magyar vezetőkádereknek (Király Károly, Fazekas János) a személyes kapcsolata a pártfőtítkárral, akik a két megye érdekeit tartva szem előtt igyekeztek támogatásokat szerezni. Ezt tapasztalhattuk Kovászna megye esetében is, ahol a helyi vezetőség és Takács Lajos egyetemi tanár, az RSZK Államtanácsának tagja, próbálta felhívni a figyelmet a közigazgatási egység természeti forrásainak kiaknázására.

„Bukarestben már ki is alakult egy társaság Kovászna megye barátai elnevezéssel, hiszen a fürdőhely értékeit éppen a bukarestiek fedezték fel. Miltiade Filipescu akadémikus, a hírneves geológus harminc éven át végzett kutatásokat, és készített tanulmányokat, melyekért állami díjat is kapott. Ugyanakkor ide járnak kezelésre Dr. Traian Ionașcu egyetemi tanár, Dr. Ilie Stoenescu docens, egyetemi tanár, a Nagy Nemzetgyűlés Törvényhozó Testületének tagja, a legfelső Bíróság bírója, és még sokan mások. A tervbe vett létesítmények építése nagyban e társaság lelkes támogatásának is köszönhető, akik szeretnék, hogy kedvenc fürdőhelyük, rendkívüli gyógyító lehetőségei folytán nemzetközi hírnévre tegyen szert. Az a véleményem, hogy itt akármekkora összeg befektetése rentábilis”¹⁸

A megyei ügyekért folyó lobbizásra Ceaușescu vadászatai is alkalmat teremtettek, hiszen évente többször is ellátogatott a két székely megyébe a pártfőtítkár.¹⁹

Az 1968-as évben nyilvánosságra hozott adatok szerint Romániában a falusi lakosság, amely az összlakosság több mint 60%-át tette ki, 14 205 településen élt. Több mint tízezer településen a lakosság száma nem érte el az ezer főt, és ezen belül is mintegy hétezer olyan települést tartottak nyilván, amelynek lakossága ötszáz főnél kevesebb volt. 989 településen a lakosság 100 fő alatti lélekszámot mutatott.²⁰

Egy település urbanizálódásához, nagyvárossá válásához optimálisan 100 és 250 ezer lakosra lett volna szükség országos tervek szerint.²¹ Ez viszont a legtöbb helyen, így az általunk tárgyalt régióban sem vált megvalósíthatóvá. Gondoljunk csak Csíkszeredára, Hargita megye székhelyére, amelynek a lakossága 1966-ban 15 329 lakos volt, míg 1977-ben a megyésítés következtében hozzácsatolt falvak lakosságával együtt is alig érte el a 30 ezret.²² Ugyanebben a megyében jóval kisebb városok is létrejöttek, mint például a vasfeldolgozásáról híres Vlahica (mai nevén Szentegyháza), amelynek lakossága várossá válásakor (1968-ban) 6250 főt számlált.²³ Hasonló helyzetben

voltak a Kovászna megyei városok is, így Sepsiszentgyörgy lakossága 1966-ban 20 768-ról 1977-re 39 524 főre növekedett, Kézdivásárhely lélekszáma a hetvenes évekre elérte a 16 329 főt.²⁴ Az egyetlen kivételt Marosvásárhely municípium jelentette, hiszen a megyésítés után 130 ezres lakosságával igazi nagyvárossá lépett elő.²⁵

*Hazavárjuk az építőket!*²⁶

A következő lépés az 1972-es területrendezési terv volt, amely kimondta, hogy a városi jellegű gazdasági és társadalmi központok lélekszámának meg kell haladnia az 500 lakost.²⁷ Ez megfelelt a „sokoldalúan fejlett szocialista társadalom” eszméjének és a társadalmi, gazdasági és etnikai „homogenizálás” tételének.²⁸ A Magyar Nemzetiségű Dolgozók Tanácsának plenáris ülésén a pártfőtitkár Székelyfölddel kapcsolatosan kijelentette, hogy csak a szocialista iparosítás biztosíthatja igazán, ez nyithatja meg a dolgozók előtt a civilizáció, a tudomány, a kultúra vívmányai felé vezető utat. Szerinte az ipar alapos felkészültségű embereket követel, akik uralni tudják az új technikát, és kiemelte ismét, hogy csak a szocialista modernizáció biztosíthatja a teljes jogegyenlőséget.

Székelyföldön a legnagyobb hiány az építkezési szakemberek körében jelentkezett, hiszen addig csak a nagyvárosok adtak kenyeret az iparban dolgozóknak. A hivatalos adatok szerint Hargita megyében 1971-ben 505 szakképesített technikusra, 80 mérnökre, 26 magasan képzett káderre, 84 mesterre, 129 segédmesterre, 48 technikusra és 5620 munkásra lett volna szükség.²⁹

A megyésítés után a helyi lapok szerkesztőségeinek egyik legnagyobb feladatává vált, hogy visszahívják azokat a munkásokat, akik addig más városban kerestek megélhetést. A hetvenes évek elejétől sorra jelentek meg azok a népszerűsítő cikkek, amelyek a nagyfokú beruházásokhoz próbálták vissza-csalogatni a szakképzetlen és szakképzett dolgozókat: „Haza várjuk az építőket! Ide várjuk azokat a fiatalokat, akik az általános iskola elvégzése után tanultak tovább! [...] Korszerűen felszerelt nagyüzemként, korszerű ellátási és elszállásolási feltételeket biztosítva toborozzuk az építőket. Meggyőződésünk: mindazok, akik bizalommal fordulnak hozzánk és odaadóan dolgoznak – megtalálják számításukat. Mert munkát biztosíthatunk bőven, az év minden időszakában.”³⁰ Egy hasonló felhívás: „Idestova két éve, amikor hazafelé a vonaton együtt osztottuk az új közigazgatási térkép előtt a világ és a magunk sorsát; mindnyájan haza akartunk jönni, dolgozni. Sokatokat ma is ott látom a vonatokon. Pedig most itt a lehetőség, hogy felépítsük az itteni városokat, a megye rég vágyott iparát. Kovászna megyei építők – hazavárunk!”³¹

A hetvenes években felhívások sora jelent meg a sajtóban a helyi vállalatok ajánlataival, amelyek megélhetést és elszállásolást ígértek alkalmazotta-

iknak. A Kovászna megyei építkezési vállalat például az elszállásolás mellett ellátást, ingyenes munkahelyre és hazaszállítást, valamint szakképzést ígért. Ezt a sepsiszentgyörgyi 460 alkalmazottat befogadó legényszálláson keresztül próbálta megoldani, kiemelve, hogy az otthon négyágyas szobái teljes összkomfortot biztosítanak. Ugyanakkor megígérte, hogy az év végére elkészül a vállalat tömbháza is, ahol 200 alkalmazott számára tudnak kiváló elszállásolást létrehozni, és a következő esztendőől kezdve a Csíki utcai lakónegyed 144 lakrészes toronyházában, kétágyas szobákban 288 alkalmazottat szintén el tudnak helyezni. A vállalat, alkalmazottainak ellátására, Sepsiszentgyörgyön, Kézdivásárhelyen és Kovásznán vállalati étkezdét nyitott meg.³²

Az érvényben lévő törvényeknek megfelelően az építkezési, valamint a személyszállítási vállalat lehetőségeihez mérten megígérte a vidéki alkalmazottak hazaszállítását. A közös megegyezés arról szólt, hogy a munkáltatók gondoskodnak 50 kilométeres körzetben alkalmazottaik napi hazaviteléről, 50–100 kilométeres körzetben hetente, ezen felül pedig kéthetenként a benzinköltségek megtérítéséről, másfél hónaponként pedig ingyenesen biztosítják a szállítást. Ugyanakkor az építkezési tröszt vállalta, hogy hathónapos és kétéves esti tanfolyamokon gondoskodik a szakképzetlen alkalmazottak szakképesítéséről. Kőműves-mozaikos, ács-parkettes osztályokat indítottak ebből a célból, a közeljövőben pedig a buldózer-, daru-, eszkavátorkezelők szakképesítését szolgáló tanfolyamokat is előirányozták.³³ A kétéves munkahelyi kiképzésben és esti tanfolyamokon résztvevő fiatalok jövedelme havonta 653 lej volt, a hathónapos munkahelyi kiképzésben résztvevők javadalmazása az érvényben levő akkordbérezés alapján változott. A fentiekén kívül a vállalat mesteriskolája gondoskodott az alkalmazottak továbbképzéséről.³⁴

Mindezek ellenére még a nyolcvanas évek elején is toborozták a munkakerőt a megyei építővállalatnál. Az okot az érintettek abban látják, hogy habár lenne munkaerő bőven, de pillanatnyilag még azok is el akarnak menni, akiket eddig sikerült hazahozni. A vállalatnál tapasztalt fejtelenség, szervezetlenség elidegenítette és bizalmatlanná tette az embereket.³⁵ Így 1981-ben a címlapokon olvashattuk, hogy továbbra is mintegy 100 szakképesített munkás hiányzik, legalább 50 ácsra és 20 betonvasszerelőre volt szükség, mivel 1300 lakás várt átadásra. Megjegyezték, hogy mintegy 495-nél folynak a munkálatok, s a hónap végéig még 100-nál kezdődik meg a kivitelezés.³⁶

Mindezek mellett szabályozták a vidéki településeket azzal az indokkal, hogy emeljék az életszínvonalat, és kiküszöböljék a város és a falu közti különbségeket. A rendelkezések közül megemlíthetjük a 14-es és 15-ös bekezdéseket, amelyek előírták a kisgazdaságokkal rendelkező falvak összevonását a fejlődésre kijelölt községekkel, és azt, hogy 10–15 év alatt ezeknek az urbanizált településeknek városi jellegű gazdasági és szociális központokká

kell válniuk.³⁷ „Egyébként a következő időszakban előirányoztunk más intézkedéseket is a megyék fejlesztésére, valamint a községek és a falvak jobb rendezésére. Már ebben az öt éves tervben megkezdjük az új központok építését, amelyek 15–20 éven belül jelentős városi településekké fejlődnek; minden egyes megyében 7–8 ilyen új központot telepítünk – országos viszonylatban körülbelül 250-et – aminek következtében a lakosság életviszonyai valóban gyökeresen megváltoznak minden megyében. Ez azt jelenti, hogy ténylegesen rátérünk a kommunista társadalom megteremtése előfeltételeinek tudatos kialakítására.”³⁸

Ezek a rendelkezések átszervezték a régi hagyományos falvak életmódját és hagyományait. Példaként megemlíthetjük a Gyergyószentmiklóstól nem messze fekvő Gyergyóújfalut, amely kőbányájának köszönhetően ipari községgé lépett elő a hetvenes évek végén. A beruházások következtében megnőtt a kisipari egységek száma (ács-, kőműves-, asztalos-, fémfeldolgozó- és autószerelő részlegek), valamint 1964-től kezdődően négy új iskolával, két óvodával és egy napközivel bővült.³⁹ Az országos terveknek megfelelően a nyolcvanas évek közepétől elkezdődött a tömbházak építése is, ez átalakította a község arculatát. Foglalkozás szempontjából megnőtt az iparban dolgozók száma, hiszen az 5930 összlétszámú lakosból 1285 az iparban, 694 a mezőgazdaságban, 36 az építkezésben, 85 a szállítás- és postahálózatban, 102 az áruforgalomban, 55 az oktatásban és kultúrában, 12 az egészségügyben, 12 a közigazgatásban, 116 pedig más gazdasági ágakban dolgozott.⁴⁰

Hasonló fejlődési utat járt be a legtöbb gyergyói medencében található falusi település. Szinte mindenhol megtalálhatóak az iparosítás és urbanizálódás jegyei: Alfalunak a lenfonodája, Ditrónak bútorgyára, Remetének tejporgyára jelképezte a szocialista modernizálást.

Kovászna megye helységrendezési tanulmánya alapján kijelölték azokat a községeket, amelyek koordinálni fogják a környező helységek gazdasági, társadalmi, kulturális tevékenységét, a többi község alárendelésével pedig várossá fejlődnek (2. táblázat). A javaslatot az országban 6 megye számára elkészült kísérleti jellegű tanulmány alapozta meg.

A nyilvánosság számára is közzétett táblázat szerint a kijelölt települések a környezetükben lévő kisebb falvakat magukba olvasztanak, és ezáltal ők osztanak el a legfontosabb anyagi és termelési feladatokat. A helységek kijelölésénél a következő szempontokat vették figyelembe: a természeti környezet, gazdasági funkciók, lakosság és társadalmi élet, valamint beépíthető területek nagysága. A rendelkezés részletesen kitért a lakosság számának távlati megoldására is (3. táblázat).

2. táblázat

Kovászna megye 5 koordináló központja és a települések közötti távolság

Koordináló központ	Koordinált községek száma	Koordinált helységek száma	Távolság kilométerben	
			Átlag	Maximális
1. Nagyajta	3	6	4	6
2. Nagyborosnyó	4	16	8	15
3. Bereck	2	6	5	8
4. Mikóújfalu	2	8	9	15
5. Uzon	3	13	5	10

Forrás: Megyei Tükör, 1971. november 30.

3. táblázat

Kovászna megye 5 koordináló központjának lakosság alakulása

Jelölt városok	A koordináló övezetben		A koordinált övezetben	
	meglévő 1970	távlati 1985	meglévő 1970	távlati 1985
1. Nagyajta	1193	1300	7505	8000
2. Nagyborosnyó	1493	1800	11 305	11 700
3. Bereck	2835	3000	9299	9700
4. Mikóújfalu	2075	2700	8930	9700
5. Uzon	2269	3220	9765	10 500

Forrás: Megyei Tükör, 1971. november 30.

A település kiválasztásánál fontos szempontként szerepelt a népesség növekedésének lehetősége a közeli községek lakóinak átcsoportosítása által, valamint területi lehetőség arra, hogy a falu belterületén központ és más közintézmény épüljön. A statisztikák alapján a helyi sajtóban sorra mutatták be mind az öt település fejlődési mutatóit, ezáltal is igazolva az országos és megyei szervek helyes döntését: „Nem véletlen az, hogy éppen a műút és a vasút mentén fekvő Uzon kapta a jelölést a várossá növelésre. A csaknem 2500 lakost már ma is számláló nagyközség, más helységekhez viszonyítva, lényegében elég jelentős ipari potenciállal rendelkezik a jelenben is. A szeszgyár, a nagykapacitású múmalom, az út-és hídépítő vállalat itteni kirendeltsége több száz munkást foglalkoztat. Tehát valóban létezik olyan mag, amely egy leendő várost nemcsak egyszerűen címében, hanem tényleges gazdasági, demográfiai, kulturális tényezőiben méltán jelképezhet. [...] Az ipari potenciál növekedésével, amelybe egyebek között még beletartozik majd egy 15 000-es létszámot befogadó sertésenyésztő komplexum is, nyilván számítani kell a lakosság számbeli növekedésére. Arra, hogy a 25 kórházi ágygal épülő rendelő, az állatkórház, az új, 16 tantermes iskola, a ténylegesen városias mozi építése szakkadereket is követel.”⁴¹

Ezzel párhuzamosan Maros megyében kilenc új várost javasoltak: Bonyha, Déda, Erdőszentgyörgy, Görgényszentimre, Mezőbánd, Mezőrűcs, Nyárádszereda, Radnót és Sármás helységeket.⁴² A településrendezésről Radó Kálmán marosvásárhelyi műépítész így vélekedett: „A falurendezés urbanizálódást jelent. Eltünteti a civilizációs különbséget a falu és a város között, hozzájárul ahhoz, hogy a szocializmust az egész országban, ne csak városon, hanem falun is felépíthessük. [...] Elsősorban meghatározzák a falu határait. Elemzik az úthálózatot – belső, községi utak és átvonuló, vagy érintő megyei, illetőleg országotak helyzetét – és javaslatot tesznek a megjavítására. Tartalmazzák a faluközpont kialakításának az elgondolását, az összes köz- és kereskedelmi épületekkel, azok ésszerű elhelyezésével úgy, ahogy azt a község formája megkívánja, vagyis, hogy mindenki számára egyformán elérhető legyen. Kijelölik az új települési területeket (parcellázást), ahová a környékbeli, mindinkább életképtelen kis tanyák lakói telepednek le; szabályozzák gazdasági alapterületeinek és épületeinek az elhelyezését. Tartalmazzák a vízvezeték- és csatornahálózat, villanyellátás és néhol a központi fűtés elvi megoldásának az alapvázlatát, egy- és többemeletes épületek övezeteit s még sok-sok mindent, amit alapos előtanulmány, felmérés előz meg.”⁴³

Hargita megyében csak a nyolcvanas években nevezik meg a helyi lapok a városiasodó nagyközségek névsorát: Gyergyóditró, Parajd, Salamás, Gyimesközéplak, Gyergyótölgyes, Galócás, Csíkszentsimon, Bögöz, Gyergyócsomafalva és Korond.⁴⁴

A városközpontok fejlesztése

Az 58/1974. számú rendelkezés is a városi és falusi helységek további rendezését irányozta elő. Az építkezési program megvalósítása érdekében 300–350 új várost szándékoztak létrehozni, és a városok köré 3–4 községet csoportosítani. A fejlesztéshez hozzá is kezdtek, az elmaradottabb megyékben 40 települést várossá nyilvánítottak, de az akció gazdasági okokból a következő években megtorpant. Várossá alakítás helyett inkább a meglévő megyeszékhelyeket fejlesztették.

Az építkezések népszerűsítésében a helyi sajtónak volt a legnagyobb szerepe. Szinte minden lapszám címlapján megjelent egy-két kép az épülő helységekről, rövid statisztikai elemzések az illető város vagy község mindennapi életéből. 1971-ben Kovászna megye városairól a következőképpen írtak a lapok:

Az eltelt öt év alatt – legalábbis ami a beruházások volumenét illeti, a legtöbbet Kézdivásárhely fejlődött. A felépült három új üzem – készruhágyár, a keményítőgyár és a csavargyár – mellett az utóbbi két évben a

földből nőtt ki a Lenin-Molnár utcai lakótelep, ahol már 627 új lakásba költöztek be. Az üzemek felépítésével egyidejűleg javult a város vízellátása és bővült a közművesítési hálózat. A múlt évben az ötéves terv utolsó esztendejében új asztalosüzemet, autóservicet adtak át rendeltetésének.

A megyeszékhely fejlődését elsősorban a lakásépítkezéseken mérhetjük le. Öt év alatt 1784 lakást építettek, ez azt jelenti, hogy a város lakóinak több mint egynegyede ma Szemerja és a Csíki utcai negyedek tömbházaiban lakik. Sepsiszentgyörgy ipari vállalatai is bővültek, gyarapodtak az állami alapok beruházása révén. A város fejlődését jelzik azok az új társadalmi-kulturális jellegű épületek, valamint a megyeszékhely új adminisztratív épületei, melyek egy korszerű urbanisztikai elképzelés szellemében épültek.

Kovászna fejlődését elsősorban természeti adottságai szabták meg. Felépült a város központjában egy turistaszálló és hozzákezdtek egy 250 férőhelyes szálló-szanatórium építéséhez, elkészültek a tervei a város vízellátásának.

A megye két új városa – Barót és Bodzaforduló – is megindult a további városiasodás útján. Baróton – a bányászvárosban – 110 új lakást, Bodzafordulón pedig 56-ot építettek. De mindkét város fejlődését a fokozottabb iparosítás is jellemzi. Baróton új nagykapacitású brikettgyár építkezését kezdték meg, Bodzafordulón pedig bővült a faipari vállalat helyi egysége, egy új iparág született, az építőanyagipar.⁴⁵

A megyeközpontok fejlesztésével sorra jelennek meg a városközpontok átépítési makettjei,⁴⁶ a területrendezési perspektívák bemutatásai, a szociális és kulturális intézmények létrehozásának tervei (bölcsődék, kórházak, gyógyszertárak, szaklíceumok, színházak stb.), újabb gyárak és üzemek létrehozása (például a székelyudvarhelyi cérnagyár, a sepsiszentgyörgyi dohánygyár, a gyergyószentmiklósi bútorgyár, a csíkszeredai traktorgyár stb.), a munkásszállások építése stb.

Az egyik legnagyobb beruházás a térségben az 1976-ban elkezdett csíkszeredai megyeközpont átalakítása volt, aminek sok régi ház esett áldozatul.⁴⁷ Ennek jelentőségét az is növelte, hogy a párt első embere személyes látogatásai (1968, 1972, 1976) alkalmával mutatta be a terveket a nagy nyilvánosság előtt. Az építkezések tervét egy bukaresti tervezőintézeti kollektíva végezte el Gheorghe Dorin műépítész vezetésével.⁴⁸ Ettől kezdve a legfontosabb feladata minden Hargita megyei építésznek a városközpont új arculatának megteremtése volt.⁴⁹ Az építkezésekről szóló 1977/5331-es elnöki rendelkezés előírta: az új közigazgatási székház a kompozíció közepén helyezkedjék el, a Művelődési Palota az utca ellentétes oldalán kapjon helyet, a Posta székházának bővítésére más megoldást kell keresni, a megvalósítan-

dó épületek a román nép építészetének sajátosságait tükrözzék, és 1980-ra fejezzék be az egész épületegyüttes munkálatait.⁵⁰

Ezeknek a határozatoknak a pontjai a nyilvánosság számára is elérhetővé váltak, így a lakosság is nyomon követhette az építkezések ütemét.⁵¹

A tervnek megfelelően elkezdték az átalakításokat, amelyek számos akadályba ütköztek, így nem sikerült minden alkalommal betartani az előírt határidőt. A probléma okát egyrészt abban látták, hogy nem egyszer objektív nehézségek (dokumentációk hiánya, anyagellátási és szállítási zavarok) hátráltatták a munkát, másrészt a vállalat dolgozói tanácsa, az építőtelepek vezetőségei sem tettek meg mindent a tevékenység hatékonyságának javítása érdekében. Erre utal a saját beruházási terv nem teljesítése, egyes gépi eszközök alacsony kihasználási foka, a jelentős elvesztegetett munkaidő, az anyaggazdálkodásban megmutatkozó fonákságok és más negatív előjelű jelenségek.⁵²

A nyolcvanas évek közepére (1984) végül elkészült a tervezett szocialista típusú megyeközpont, és a legfontosabb események színhelyévé vált. A párt itt tartotta legfontosabb gyűléseit, ünnepeit, a pártfőtitkár látogatásai alkalmával innen beszélt a lakossághoz, ezért kapta a néprnyelvben a „tapstér” elnevezést.

Hasonló szenzációnak számított az épület-áthelyezési program is. 1984 januárjában egy érdekes építkezésre vonatkozó döntés született arról, hogy Csíkszereda bankházát szó szerint elköltöztetik. Ez az országban a kilencedik ilyen építkezési módszer volt. „A munkát március 27-én kezdtük el. Meg kellett előbb erősíteni az épület alapját. Miután kiöntöttük az épülett meg erősítő vasbetonkeretet, júliusban sikerrel »elszakítottuk« a régi alaptól. Ekkor már ez a 2400 tonna súlyú épület vasból készült alátámasztási elemeken állt. Július 29-én két olajnyomó henger kimozdította helyéből a két emelet magas épületet. Másnap reggel 8 óra 27 perckor elindult, és egy hónapra rá, augusztus 29-én este 10 óra 58 perckor – 127,78 méteres út megtétele után, miközben a bankban egy percig sem szünetelt a munka – megérkezett a mai helyére.”⁵³

Az épületegyüttes óránkénti sebessége 2,2 méteres volt, ami naponta 30 méteres előrehaladást eredményezett.⁵⁴ Más különleges építészeti megoldásokról is készültek feljegyzések, például a Craiováról Csíkszeredába szállított négy lakrészes, térelemekből álló lakóházról, amelyet 16-20 óra alatt összeszereltek.⁵⁵

Székelyudvarhely szerkezeti felépítését a következőképpen határozta meg Vofkori László: a városmagot halmazos rendű lakóöv öleli körül, a központtól sugárirányba távolodó tömbös beépítést pedig a főútvonalak csatlakoztatják be a város vérkeringésébe.⁵⁶ Az utóbbi része a városnak magába foglalja a többemeletes tömbházakból álló lakónegyedeket, ami 8200 lakást jelentett, és ami a lakosság több mint felének szállást biztosított. A legfonto-

sabb negyedek kialakulása a következő képet nyújtja: Lenin- (1969–1971), Köztársaság- (1962–1969), Kórház- (1969–1971), Sziget- (1971–1972), Tábor- (1972–1977), Fűzfa-sétány (1975–1977), Betlen- (1977–1986) és az új Kuvar-negyed (1986).⁵⁷ A municípium polgármestere, Uborny Mihály az 1973-as építkezésekről a következőképpen számolt be: „Háromszázhusz új blokklakó vette át boldogan a lakáskulcsokat, 300 cérnagyári, illetve készruhágyári lány költözhetett be az új blokkotthonba. Ugyancsak a múlt évben adtuk át a rendeltetésének a tízosztályos új iskolát, a szakmai iskola 184 helyes bentlakását, az új orvosi rendelőt. A kórház központi fűtésének biztosítása, a város vízhálózatának bővítése, új utcák korszerűsítése ugyancsak 1973-as emlék marad. Csak az új lakónegyedben, a Tábor utcaiban, több mint három millió lejt költöttünk a kiegészítő, a társadalmi rendeltetésű munkálatokra.”⁵⁸ Az új negyedekben próbálták elhelyezni a legfontosabb intézményeket is: a rendőrséget, a kórházat, az új poliklinikát.⁵⁹

Székelyudvarhelyen sem ment zökkenőmentesen az építkezés, hiszen a talajviszonyok megköveteltek bizonyos előkészületeket. A Virág utca mögött az egykori lápos, tőzeges területen (az érdekesség kedvéért megemlítjük, hogy néhány évtizeddel azelőtt itt volt a város első jégpályája) 1986-ig 3000 lakás építését tervezték, amelynek az első szakaszában, vagyis a nyolcvanas évek elején, 304 lakrész átadása szerepelt. 1983-ban 1020 cölöpöt kellett leverniük a Silló Antal és Pudner Gyula vezette csoportoknak a terv teljesítése érdekében. Több mint 700 cölöp leverése tette lehetővé, hogy megkezdődhessen az első tömbház falazása. Az itt épülő tömbházak 770-Z típusúak voltak, és első ízben építettek ilyeneket a megyében. Belső előgyártott falmezőket finiszáltak, a külső falakat pedig sejtbeton elemekből készítették.⁶⁰

Hasonló képet nyújt a Gyergyószentmiklós új lakónegyedeiről készült beszámoló is: „A hatvanas évektől kezdődően, főleg a hetvenes években, kiépültek a város tömbház-negyedei, melyek számtalan gyergyószentmiklósi lakosnak biztosítanak otthont. Így például az Augustus 23-negyed kb. 2100, a Virág-negyed 6200, míg a Bucsin-negyed kb. 5000 személynek biztosít összkomfortos lakterületet. A város lakosságának több mint fele az utóbbi 20 évben épült tömbházban lakik. [...] Gyergyószentmiklós I. kategóriájú város. Öt köztársasági érdekeltégű vállalata az ipari zónában van elhelyezve, vagyis bizonyos távolságra a város lakterületeitől. A kereskedelmi és szolgáltatási hálózat azonban igen arányosan van elosztva a lakónegyedekben.”⁶¹

A hivatalos statisztikai adatok szerint a lakásépítésre szánt állami alap 1950-ben 706 millió lej volt, 1989-re 1945 millió lejre növekedett.⁶² Ehhez még jelentős mértékben hozzájárult a lakók „hazafias munkája”. Minden egyes lakásigénylőnek ugyanis idejében kellett tudnia, hogy mire számíthat, és mihez kell magát tartania. A legkevesebb 150 órás építő-segítség, a belső munkálatok esetleges saját kezű végzése, vagy a vállalati kalákák szervezése nélkül nem juthatott lakáshoz.⁶³ A néptanácsok így tudták a település köztisz-

taságát és parkosítását, az infrastruktúra karbantartását bizonyos szinten megtartani. „Ismeretes, hogy a községek és falvak szépítése új szociál-kulturális célokat szolgáló objektumok létrehozása, városaink és falvaink arculatának megváltoztatása fontos helyet foglal el néptanácsaink munkájában, társadalmi tevékenységükben. [...] A hazafias munkálatok tervének teljesítésében jelentősek eredményeink. Városaink és falvaink dolgozói az elmúlt évben több mint 34 172 000 lej értékű hazafias munkát vállaltak, s az egy főre eső vállalat értéke 120 lejt tett ki.”⁶⁴

Hasonló építkezési folyamat zajlott le Kovászna megyében is, ahol sorra jelentek meg a lakónegyedek, a köz- és művelődési intézmények. Sepsiszentgyörgyön a hetvenes évek elején elkészített hivatalos statisztika szerint ágazatonként jelölték meg a municípium adatait:

- ipar: a város ipari össztermelésének növekedése iparáganként 1970-ben 1965-höz viszonyítva %-ban: fémfeldolgozás 503, építőanyag-ipar 380, faipar 186, konfekció 279, élelmiszeripar 166;
- az alkalmazottak száma az 1965. évi 8919-ről több mint 11 ezerre emelkedett;
- kereskedelem: a helyi kereskedelmi vállalat 1970-ben 1965-höz képest 62,6%-kal több árut forgalmazott; 54,5%-kal növekedett az élelmiszeripari cikkek, 78,9%-kal a vendéglátó-ipari egységek áruforgalma. 1966–1970 között 2328 hűtőszekrényt, 3781 televíziót, 3218 rádiót, 2047 mosógépet, 1010 porszívót, 37 309 000 lej értékű bútort adtak el;
- tanügy: 1970-ben a város területén működött 16 óvoda 823 gyerekkel; 8 általános iskola 2973 tanulóval; 2 elméleti líceum 1473 tanulóval; 1 ipari szaklíceum 140 tanulóval; 1 mesterképző iskola 49 tanulóval;
- egészségügy: 4 egészségügyi kör, 2 vállalati rendelő, 1 városi poliklinika;
- beruházások: az elmúlt ötéves terv időszakában 270,4 millió lejt fordítottak Sepsiszentgyörgy fejlesztésére, állami alapokból 1784 lakrészt építettek, felépült az új postapalota, az új 500 ülőhelyes filmszínház, egy általános iskola, egy új szálló, egy szupermagazin;
- előfizetők száma: a rádió-előfizetők számának növekedése 1965-ben 6558 volt, 1970-ben pedig 8978; a televízió-előfizetők: 1965-ben 698, 1970-ben 4030.⁶⁵

Ezzel szemben pedig megjelentek olyan vélemények is, amelyek felhívták a figyelmet az ésszerűtlen építkezések káros következményeire: „Külső városképe Sepsiszentgyörgynek ideális. A külső rálátás, bárhonnan tekintve, meglepően szép. Zavaró, hogy az Őrkő várszerű csúcsát lebányázták, így pótolhatatlanul eltűnt egy kőkorszakbeli emberi település. A belső városkép kérdése már sokkal bonyolultabb. Meglepő a városi utcák fátlansága, a kis parkok és arra alkalmas területek felszámolása. Itt gondolok a volt szénpiacra, a volt bálház és városmajor közti térre, a volt barompiacra, a telefonpalo-

ta beszorítására a szűk utca kereszteződésébe és így tovább. Az utcák fátlansága 5–10 000 fával megoldható, az elveszett parkok viszont pótolhatatlanok, és 20–30 év után a következő városrendező törheti a fejét. [...] A Debrenpatak kanalizálására és befödésére, a marosvásárhelyi közegészségügyi intézet keretében, munkatársaimmal tanulmányt készítettünk 20 évvel ezelőtt. Ebben a tanulmányban szó volt a vízellátásról, általános kanalizálásról, víz-tisztításáról stb. Annak idején a tanulmányt eljuttattuk a városhoz, majd később a szerkesztőséghez is. Sorsukról nem tudok.”⁶⁶

A szocialista városkép kialakításának terve leginkább Bukarestben érvényesült, ahol 1981-től kezdve a város 3 legrégebbi negyedének nagy részét lerombolták, hogy felépíthessék a Szocializmus Győzelme sugárutat. A nemzetközi, magyar és román kulturális körök tiltakozása dacára több műemléknek számító templomot, épületet romboltak le ennek érdekében.⁶⁷ De az ország más városaiban is számos műemlék és régi városrész esett áldozatul a településrendezési terveknek.⁶⁸ Ugyanakkor a szisztematizálási tervnek megfelelően a falvak városiasítására is törekedtek, ezt jelképezte több falu tömbházakkal való beépítése.⁶⁹ „A lendületes fejlődés gazdag két évtizedében megújító változásokon mentek át a falusi településeink is. A megye megalakulásától napjainkig, állami alapokból 800 tömbházlakás, a lakosság saját anyagi és pénzeszközeiből több mint 10 ezer lakás épült. A tömbházak, az új lakóházak szomszédságában faluhelyen is új iskolák, orvosi rendelők, művelődési otthonok, kereskedelmi egységek emelkedtek. Egyre több az olyan település, ahol körvonalazódik az új községközpont arculata, Farkaslaka, Salamás, Gyergyótölgyes, Gyergyóújfalu, és mások biztos említhetők ezek között. A vezetékes ivóvízellátás, a kanalizálás, a korszerűsített utak, járdák ugyancsak megszokott tartozékai napjaink falvainak, akárcsak a tetszetős parkok és zöldövezetek.”⁷⁰

A nyolcvanas évek urbanizációja

A nagyszabású településszerkezet-átalakítási programnak az RKP 1984. novemberi XIII. kongresszusán szenteltek ismét nagyobb figyelmet. A párt-határozat leszögezte, hogy a következő ötéves tervben folytatódni fog a termelt erők ésszerű, az ország egész területére kiterjedő telepítésének politikája. Így a tervidőszak során a városok fejlődése és az egyes községi központok kis agráripari városokká változása folytán, a városi lakosság el kell, hogy érje az 57–58%-ot.⁷¹ Mindezek ellenére az urbanizálódás a nyilvános adatok szerint sem érte el a kívánt mértéket, hiszen 1986-ban még az ország 13 360 helységéből 237 volt város, 2705 község és 10 418 falu.⁷²

Egy korabeli elemzésből kitűnik, hogy a nyolcvanas évek Romániájában a kis- és közép nagyságú városok a legelterjedtebbek, ami az urbánus települések 91,2%-át tette ki. Gondoljunk arra, hogy olyan kis lélekszámú települések

is városi rangot kaptak, mint a gyógyfürdőiről híres Tusnádfürdő, amely 1984-ben 2042 lakossal rendelkezett, és jelentős turisztikai fejlesztésekben részesült. „Amíg 1964-ben mindössze 4 darab I. komfortú helyvel rendelkeztek, jelenleg a három új szállóban 632, a korszerűsített villákban pedig 361 vendéget szállásolhatnak el minden igényt kielégítő kényelmes szobákban. Új kezelési központ szolgálja a dolgozók egészségvédelmét (csúcsidényben 1400–1500 beteget kezelhetnek itt naponta), újjáépítették a mofettát, az Olt partján kiépített kempingben 312 hely várja a vendégeket, ugyanitt sátorverésre alkalmas területet jelöltek ki. Évente mintegy 60 000 ember fordul meg Tusnádfürdőn, köztük számosan külföldiek.”⁷³

A hivatalos kimutatások szerint a 20 ezer lakos alatti városok száma csökkent, az azon felüliek száma pedig nőtt, viszont országos szinten a városok átlagos nagysága csak a 48 ezer főt éri el.⁷⁴ A városi lakosság szempontjából mégis a nagyvárosokban él a fele népesség, hiszen ezek azok a nagy központok, amelyek koncentrálnak a munkaerőt.⁷⁵

Ezeknek a településeknek az optimalizálási feltételeit a városi szervezet városmagokra való felosztásában látta, amit körzetek kijelölésével terveztek megvalósítani.⁷⁶ Egy-egy ilyen körzetet önellátó, karbantartó és szolgáltató rendszerekkel terveztek felépíteni, ami magába foglalja a következő fontosabb intézményeket: iskolák, szállodák, egészségügyi és sportlétesítmények, vásárcsarnokok, kiskertek (a kisegítő élelmiszertermelés miatt), illetve más kisebb ipari egységek.⁷⁷

A lakossági adatoknál viszont figyelembe kell venni, hogy a városoknak alárendelt falvak és községek lakóinak számát is belesorolták a városi statisztikákba az 1968. évi 2-es számú törvény alapján.⁷⁸ Így például 1984-ben a községek száma 2705 volt (ez 13 123 falut jelentett), amelyből 135 városi alárendeltségűnek számított.⁷⁹ Kovászna és Hargita megyék esetében többnyire a kis és közepes városi települések jellemzőek, hiszen ezen települések nagysága nem haladja meg a 30–50 ezer főt.⁸⁰

A diktatúra elmélyülésével a falurendezési munkálatok 1988-ban még jobban felgyorsultak: márciusi beszédében Ceaușescu bejelentette, hogy a falvak számát 13 ezerről 5–6 ezerre kell csökkenteni, és a falvak lakosságát „modern” blokkokba kell költöztetni. A rendelkezés értelmében közel felére kellett csökkenteni a falvak számát, ugyanakkor meghatározni a megmaradókat és azok nagyságát. A továbbiakban új épületeket csak ezeken a településeken lehetett létrehozni azért, hogy megvalósuljon a többi falu felszámolása. Ehhez persze hosszú időre volt szükség.⁸¹

Tudatosan bontásra volt kiszemelve a legtöbb magyar és német, sokszor több évszázados templom és műemlék,⁸² ugyanakkor nem riadtak vissza egyes falvak teljes felszámolásától sem.⁸³

Hargita megyében a rendelkezésnek megfelelően nyilvánosan is megnevezték az összezsúfolt települések névjegyzékét: „A megyék, municípiumok,

városok és községek általános fejlődésében beállt változások, a városi lakosság gyarapodása, egyszerűen az új realitások szükségessé teszik az ország közigazgatási-területi szervezésének tökéletesítését. Ezt szolgálja az új törvény, melynek értelmében hazánkban 40 megye: 265 municípium és város – köztük 28 új város – és 2359 község, amiből 548 agráripari központ létezik. E törvény előírásainak megfelelően az elmúlt napokban megyénkben is megtartották egyes helységek ideiglenes néptanácsainak alakuló ülését, s megalakultak a következő ideiglenes néptanácsok: Tulgheș-Corbu község ideiglenes néptanácsa Tulgheș és Corbu községek egyesülésével; Ulieș-Dârjiu község ideiglenes néptanácsa Ulieș és Dârjiu község egyesülésével; Lueta-Merești község ideiglenes néptanácsa Lueta és Merești község egyesülésével; Secuieni-Săcel község ideiglenes néptanácsa Secuieni-Săcel község egyesülésével; Frumoasa község ideiglenes néptanácsa Frumoasa és Păuleni-Ciuc községek egyesülésével, Mărtiniș község ideiglenes néptanácsa Mărtiniș és Ocland községek egyesülésével. [...] A területi közigazgatási szervezés tökéletesítésére vonatkozó törvény ilyenformán biztosítja a városi és falusi munka-, élet- és művelődési feltételek egymáshoz való közelítését, az egész nép anyagi és szellemi színvonalát, civilizációs foka további növelését, ami legfőbb célja pártunk és államunk egész politikájának.”⁸⁴

Nemzetiségi szempontból az új ipari központok kiépítésekor a városok magyar jellegét kétféleképpen vették figyelembe a hatalom képviselői: az iparosításra alkalmas magyar jellegű városok egy részét kolonizációs célpontként kezelték, és tudatos betelepítési hullámokkal igyekeztek megváltoztatni etnikai arculatát. A hatalom legfőbb képviselője elfelejtette az 1971-ben elmondott beszédét, amelyben megígérte, hogy sem a románokat, sem a németeket, sem a magyarokat nem szeretné elköltöztetni.⁸⁵

Más esetekben a többségi nyelvterülethez közelebb eső városokat részesítették előnyben akkor is, ha az adott régióban valamely magyar jellegű városban egyes ipari ágazatoknak komoly hagyományai voltak. Az iparosítással összefüggő urbanizáció a kisebbségi népcsoportok esetében felerősítheti – és a magyar kisebbségek esetében fel is erősítette – azokat az iskoláztatási, nyelvi hátrányokat, amelyek miatt a kisebbségek iskolai képzettség tekintetében általában jóval elmaradnak az országos átlagtól.⁸⁶ A mesterségesen felgyorsított kommunista urbanizációnak ezt a több kísérőjelenségre is visszavezethető erőteljes asszimilációs hatását jól érzékelteti a magyar népességarány 20%-nál nagyobb csökkenését kimutató városok statisztikája.⁸⁷

Összegzés

Székelyföld elmaradottabb területein (Hargita, Kovászna megyék) a hatvanas évek végétől egy jelentős modernizációs kísérlet zajlik le, amelynek az

alapja a gazdasági beruházások mellett a szocialista urbanizáció. Habár ez a folyamat nem volt olyan nagymértékű, mint az ország más ipari központjaiban, viszont mégis lehetőséget nyújtott egyes településeknek a felemelkedésre. Olyan kisvárosok születtek, amelyek ideális esetben nem kaphatták volna meg az urbánus rangot, hiszen nem rendelkeztek azokkal az intézményi, demográfiai és infrastrukturális tényezőkkel, amelyek indokoltá tették volna a várossá válást. Habár a hetvenes évektől szinte minden település rendelkezett szisztematizációs tervvel, ebből mégis csak nagyon keveset valósítottak meg teljes mértékben (általában a megyeközpontok a kivételek).

A hivatalos propaganda szerint az urbanizációs folyamatok a falu és a város közötti különbségek felszámolását tűzték ki célul. Ceaușescu a XII. pártkongresszuson kihangsúlyozta: „Ezeknek az előirányzatoknak a megvalósulása meggyorsítja a falu és a város, a mezőgazdasági és az ipari tevékenység közötti lényeges különbségek eltűnésének folyamatát, biztosítja társadalmunk fokozottabb homogenizálását, szilárd alapot teremt, nemzetiségi különbség nélkül, a haza minden állampolgára jogegyenlőségének érvényesüléséhez, egész népünk anyagi és szellemi jóléte gyarapításához, civilizációs színvonalának állandó emeléséhez.”⁸⁸ A sokszor elferdített statisztikai adatok ellenére elmondható, hogy az országos terveknek megfelelően Székelyföld urbanizálása, ha nem is a kijelölt időre, de látványos módon kézzelfoghatóvá vált a nyolcvanas évekre, és a legtöbb település ma is őrzi a szocialista korszak sajátos arculatát.

A tárgyalt régió számára negatív velejáróként megemlíthetjük az áldozatul esett műemlékeket, az erőltetett életmódváltást, a régió etnikai térképének átszabását (betelepítések).

Napjainkban szinte kivétel nélkül a válságkorszakukat élik a „csinált városok”, hiszen 1989 után az ipari beruházások megszűntével az urbanizációt felváltotta a ruralizáció.

Jegyzetek

- 1 MEASNICOV, Ioan – HRISTACHE, Ilie – TREBICI, Vladimir: *Demografia orașelor României*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1977, 5. p.
- 2 Buletin Oficial al Republicii Socialiste România (B.O. al R.S.R.), 17 februarie 1968, 4–8. p.
- 3 *Előre*, 1968. január 14., 1–2. p.
- 4 B.O. al R.S.R, 16. februarie 1968, 5–8. p.
- 5 *Uo.*, 5–8. p.
- 6 L. bővebben a B.O. al R.S.R, 17 februarie 1968, 4–8. p.; illetve DEMETER Csanád: Az 1968-as romániai területi átszervezés a korabeli magyar sajtó tükrében, In: *Elméleti alapvetések, fogalomtisztázó törekvések – Média szakos doktori hallgatók konferenciája*, Média Egyesület – Művelődés, Kolozsvár, 2007, 93. p.

- ⁷ A csíkszeredai tüntetésről L. részletesebben SARÁNY István – SZABÓ Katalin: *Megye-csinálók*, Status Könyvkiadó, Csíkszereda, 2001.
- ⁸ *Vörös Zászló*, 1968. január 14., 1, 3. p.
- ⁹ Vincze József bukaresti nagykövet jelentése, In: VINCZE Gábor (szerk.): *Történeti kényszerpályák – Kisebbségi reálpolitikák*, Pro-Print, Csíkszereda, 2003, 287–289. p.
- ¹⁰ *Uo.*
- ¹¹ *Előre*, 1968. február 20. 1–3. p.
- ¹² HUNYA Gábor: Ceaușescu-korszak gazdasága, In: HUNYA Gábor – RÉTI Tamás – R. SÜLE Andrea – TÓTH László: *Románia 1944–1990. Gazdaság és politika történet*, Atlantisz Kiadó, Budapest, 1990, 160. p.
- ¹³ MOLNÁR Jenő: Románia városhálózatáról, *Korunk*, 1986/8, 578. p.
- ¹⁴ KESZI-HARMATH Sándor: A szövetkezetesítés hatása a lakosságárány változására, *Korunk* 1987/6, 494. p.
- ¹⁵ *Megyei Tükör*, 1971. november 30., 2. p.
- ¹⁶ Nicolae Ceaușescu beszéde a csíkszeredai nagygyűlésen, *Hargita*, 1968. augusztus 27., 1–2. p.
- ¹⁷ PÉTER Sándor: Növekedőben egy város, *Megyei Tükör*, 1969. augusztus 2., 2. p.
- ¹⁸ *Megyei Tükör*, 1968. szeptember 7., 10. p.
- ¹⁹ KIRÁLY Károly: *Nyílt Kártyákkal (Önéletírás és naplójegyzetek)*, Nap Kiadó, Budapest, 1995, 12–18. p.
- ²⁰ R. SÜLE Andrea: Terület- és településrendezési tervek Romániában, *Régió*, 1990/1, 31–33. p.
- ²¹ PAPP József András: Város a tervezőasztalon I, *Korunk*, 1987/ 6, 447. p.
- ²² SZABÓ András: *Csíkszereda*, Csíki Székely Múzeum, Csíkszereda, 1998.
- ²³ L. bővebben DEMETER Csanád: „A vasöntők városa”, In: *Areopolisz*, Történelmi és társadalomtudományi tanulmányok VI., Udvarhelyszék Kulturális Egyesület, Székelyudvarhely, 2007, 257–278. p.
- ²⁴ VARGA E. Árpád: *Erdély etnikai és felekezeti statisztikája*, I. kötet, Kovászna, Hargita, Maros megye, *Népszámlálási adatok 1850–1992 között*, Pro-Print Könyvkiadó, Budapest–Csíkszereda, 1998, 67–70. p.
- ²⁵ *Uo.* 301–305. p.
- ²⁶ A szakemberek hazahívásáról az első cikket Cseke Péter írta az *Előre* 1968. augusztus 1-jei számban és ezt a hangot vette át a *Megyei Tükör* és a *Hargita* újság is, Fazekas János kérésére.
- ²⁷ *A Román Kommunista Párt Országos Konferenciája*, 1972. július 19–21., Bukarest, 1975.
- ²⁸ *Uo.*
- ²⁹ Arhivele Naționale Direcția Județeană Harghita (ANDJH), fond 586, dosar 5/1970, 252 f.
- ³⁰ *Megyei Tükör*, 1970. december 3., 3.p.
- ³¹ *Megyei Tükör*, 1969. szeptember 27., 2. p.
- ³² *Megyei Tükör*, 1970. december 2., 3. p.
- ³³ *Uo.*

- ³⁴ Uo.
- ³⁵ *Megyei Tükör*, 1970. augusztus 15., 3.p.
- ³⁶ *Hargita*, 1978. február 26., 1–2. p.
- ³⁷ NOICA, Nicolae Ștefan: *Între istorie și actualitate. Politici de locuire în România*, Editura Litera, București, 2003, 122. p.
- ³⁸ Nicolae Ceaușescu beszéde a Magyar Nemzetiségű Dolgozók Tanácsának plenáris ülésén, In: *Megyei Tükör*, 1971. március 14.
- ³⁹ GARDA Dezső: Gyergyóújfalu a szocialista fejlődés útján, *Korunk* 1987/10, 839. p.
- ⁴⁰ Uo., 840. p.
- ⁴¹ *Megyei Tükör*, 1973. január 5., 4. p.
- ⁴² Vörös Zászló, 1972. augusztus 5., 4. p.
- ⁴³ Uo.
- ⁴⁴ *Hargita*, 1988. február 13., 1, 3. p.
- ⁴⁵ *Megyei Tükör*, 1971. január 23., 3. p.
- ⁴⁶ Csíkszereda urbanizálásáról L. DEMETER Csanád: „Városrendezés” Csíkszeredában, *Korunk*, 2010/2, 101–107. p.
- ⁴⁷ *A mi utcánk: Csíkszereda lebontott utcáinak emlékére*, Csíki Műemlékvédő Egyesület, Csíkszereda, 2003, 3. p.
- ⁴⁸ KOVÁCS Nemere – MIRK László: *Riportúton az Olt mentén. Fiatalok az iparban, mezőgazdaságban, az építőtelepeken*, Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 1987, 42. p.
- ⁴⁹ *Hargita*, 1976. október 6., 1–3. p.
- ⁵⁰ KOVÁCS–MIRK: *i.m.* 42. p.; AHDJH, fond 601, Comitetul Municipal PCR Miercurea Ciuc, dosar 2/1980, 64. p.
- ⁵¹ L. például a *Hargita*, 1978. november 6. vagy a *Hargita*, 1979. szeptember 9. számait.
- ⁵² *Hargita*, 1979. február 13., 1. p.
- ⁵³ KOVÁCS–MIRK: *i.m.* 43. p.
- ⁵⁴ *Hargita*, 1984. július 28., 1. p.
- ⁵⁵ KOVÁCS–MIRK: *i.m.* 43. p.
- ⁵⁶ VOFKORI László: Településföldrajzi gondolatok Székelyudvarhelyről, *Korunk*, 1986. december, 934. p.
- ⁵⁷ VOFKORI László: *A társadalmi mobilitás, a foglalkozási-területi átrétegződés vetületei Székelyudvarhelyen*, Változó Valóság, Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 1984, 183–185. p.
- ⁵⁸ *Hargita*, 1974. január 12., 1. p.
- ⁵⁹ *Hargita*, 1982. május 10., 1–2. p.
- ⁶⁰ *Hargita*, 1983. július 21., 1. p.
- ⁶¹ *Hargita*, 1988. január 30., 2. p.
- ⁶² NOICA: *i.m.*, 138. p.
- ⁶³ *Hargita*, 1980. december 3., 4. p.
- ⁶⁴ *Hargita*, 1969. január 9., 1, 3. p.
- ⁶⁵ *Megyei Tükör*, 1971. március 9., 3–4. p.
- ⁶⁶ Dr. Horváth Ferenc volt sepsiszentgyörgyi főorvos véleménye Kovászna megye székelyének urbanizálásáról, *Megyei Tükör*, 1971. július 1., 5. p.

- ⁶⁷ Országos épületbontási prömier Csíkszeredában, *Hargita*, 1982. augusztus 13., 1–3. p.
- ⁶⁸ L. bővebben: *A mi utcánk...*
- ⁶⁹ L. például Lövéte esetét, *Hargita*, 1975. május 31., 1. p.
- ⁷⁰ *Hargita*, 1985. július 31., 1–2. p.
- ⁷¹ *A Román Kommunista Párt XIII. kongresszusának irányelvei Románia gazdasági-társadalmi fejlesztése az 1986–1090-es ötéves terv időszakában és távolati irányvonala 2000-ig terjedően*, Bukarest, 1984, 42. p.
- ⁷² MOLNÁR Jenő: Románia városhálózatáról, *Korunk*, 1986. augusztus, 578. p.
- ⁷³ *Hargita*, 1985. augusztus 28., 1. p.
- ⁷⁴ PAPP József András: Város a tervezőasztalon I, *Korunk*, 1987. június, 449. p.
- ⁷⁵ MOLNÁR: *i.m.*, 578. p.
- ⁷⁶ PAPP József András: Város a tervezőasztalon II, *Korunk*, 1987. augusztus, 632. p.
- ⁷⁷ *Uo.*
- ⁷⁸ Buletin Oficial al R.S.R., 1968. február 17., 4–8. p.
- ⁷⁹ KESZI-HARMATH: *i.m.*, 495. p.
- ⁸⁰ L. részletesebben Vasile Cucunak a városok rangsorolásáról írt osztályozását, MEAS-NICOV-HRISTACHE-TREBICI: *i.m.*, 37. p.
- ⁸¹ HUNYA: *i.m.*, 167. p.
- ⁸² ARA-KOVÁCS Attila: *A nyolcvanas évek Romániája és az erdélyi magyarság*. Kézirat, Jakabffy Elemér Kortörténeti Gyűjteménye, Kolozsvár, 1986 (leltári szám: K347), 23. p.
- ⁸³ A falurombolási mozgalomnak több száz falu esett áldozatul, lakóikat kitelepítették, épületeiket és műemlékeiket pedig bulldózerek rombolták szét.
- ⁸⁴ *Hargita*, 1989. május 13., 1. p.
- ⁸⁵ Nicolae Ceaușescu beszéde a Magyar Nemzetiségű Dolgozók Tanácsának plenáris ülésén, *Megyei Tükör*, 1971. március 14., 1–5. p.
- ⁸⁶ SZARKA László: A városi magyar népesség számának alakulása a Magyarországgal szomszédos országokban (1910–2000), *Kisebbségkutatás*, 2001/4, 40. p.
- ⁸⁷ *Uo.*
- ⁸⁸ Nicolae Ceaușescu a XII. pártkongresszuson elhangzott jelentéséből, 1984, 114–135. p.